

Et spørgsmål om legitimitet

Om nogle aktuelle tendenser i dansk litteraturhistorieforskning

Af Jens Lohfert Jørgensen

Taking its point of departure in a supposition that literary history *teaching* and *writing* in Denmark is in a state of crisis, this article aims to demonstrate that this is not the case for current literary history *research*. According to Sascha Bru, Ben de Bryun and Michel Delville, literary history is »one of the main sites of theoretical and methodological reflection in literary studies« today. The thesis of the article is that also Danish literary historical scholarship is subject to a rich diversity of experiments presently, and it maps five overall tendencies as indications of this revitalization, drawing on a wide range of examples, published 2014 onwards: 1. Regionalism, concerning the framework of literary history research; 2. Identity politics, concerning its agenda; 3. An opening towards cultural history, concerning its subject-matter; 4. Literary historiographical reflexivity, concerning its theoretical and methodological foundation; 5. International orientation, concerning the perspective of literary history research. A central concern of the article is legitimation. A possible understanding of this current revitalization is an encounter in literary historical scholarship with what Andreas Wimmer and Nina Glick Schiller terms the »methodological nationalism« that formerly constituted an important ideological basis for the legitimation of it. This encounter can have caused an opportunity and a need for literary history research to seek legitimation elsewhere; by speaking identity politically on behalf of minorities, by dealing with non-canonized literary works, by discussing them in relation to other aesthetic and cultural practices and in new social contexts, and by approaching literary history from new theoretical and methodological perspectives.

Denne artikel er et forsøg på at kortlægge nogle tendenser i dansk litteraturhistorieforskning, som jeg her forstår som ikke blot deciderede litteraturhistorier, men som aktuell forskning om dansk litteratur, der i det hele taget signalerer en historisk interesse. Tidsrammen for kortlægningen er de seneste tre-fire år, fra 2014 og frem. Artiklen beskæftiger sig primært med udgivelser i bogform og vil, for at håndtere en ret stor stofmængde, hovedsageligt fokusere på litteraturhistoriografiske greb i den aktuelle forskning og i mindre grad på dens indhold. Siden artiklens mål er en kortlægning, har den et vist deskriptivt præg, men jeg forholder mig også kommenterende og diskuterende til de enkelte værker.

Noget af det, der adskiller litteraturhistorieforskning fra andre litteraturvidenskabelige discipliner, er, at den står i et nært forhold til specifikke undervisningssituationer og henter – eller traditionelt har hentet – en stor del af sin pragmatiske legitimitet herfra. Litteraturhistorie er et kerneee-

ment i modersmålsundervisningen på alle uddannelsesniveauer, men bliver aktuelt ofte italesat som et fag i krise, måske endda forfald. Johnny Kondrup, som er en af initiativtagerne til *Netværk Ny Litteraturhistorie* – et netværk, der har til formål at adressere denne krise – redegør i en artikel med den nedslående titel »Litteraturhistoriens krise sort på hvidt« for, at undervisningen i litteraturhistorie på uddannelserne i Dansk eller Nordisk på universitetsniveau er blevet reduceret mellem 15 % (SDU) og 60 % (RUC) siden midten af 00'erne.¹

Denne krisestemning omfatter måske også litteraturhistorieskrivningen i traditionelt format. Den seneste omfattende danske litteraturhistorie rettet mod universitetsundervisning, *Dansk litteraturs historie* i fem bind, redigeret af Klaus P. Mortensen og May Schack, er fra 2006-2009. Mens man i Norge og Sverige tilsyneladende helt har opgivet at producere nationale flerbindslitteraturhistorier – i begge lande ligger de seneste publikationer af sådanne mere end 25 år tilbage i tiden – er *Dansk litteraturs historie* altså af relativt ny dato. Men allerede da værket blev udgivet, blev det karakteriseret som forældet. Grebet i det er generelt, at 1) introducere en periode med fokus på primært dens idéhistoriske og sekundært dens kultur- og socialhistoriske kontekst, efterfulgt af 2) en række forfatterskabsportrætter, der dels beskæftiger sig med forfatterbiografien og dels med centrale værker. Det er med andre ord det sikre valg, der tages i *Dansk litteraturs historie*. Det fremstår som en ret traditionstro eksponent for et projekt, der kan føres tilbage til Rasmus Nyerup og Knud Lyne Rahbeks *Bidrag til den Danske Digtekunsts Historie* i seks bind (1800-1828), nemlig at give en kronologisk fremadskridende, sammenhængende og overbliksskabende fremstilling af den nationale litteraturs historie med fokus på kanoniserede forfatterskaber og værker.² Titlen *Dansk litteraturs historie* rejser læserforventninger om, at man i værket vil finde refleksioner over de elementer, den indeholder: Hvordan forholdet værket sig til det nationale? Hvilken litteraturforståelse ligger til grund for det? Hvad

---

1 Kondrups artikel er måske lige sort-hvid nok. Som det fremgår af den, er de resultater, han er kommet frem til, ikke baseret på undersøgelser af studieordninger og andet relevant materiale, men på mere uforpligtende informationer fra ansatte på danskuddannelserne ved universiteterne, som han har kontaktet. Men det ændrer næppe på det overordnede billede af en ganske stor reduktion af litteraturhistorieundervisningen på universitetsniveau.

2 Jf. Conrad 1979: 8. Dette valg må dog også ses som en reaktion mod den litteraturhistorie, som *Dansk litteraturs historie* afløste, den ideologikritisk tonede *Dansk litteraturhistorie* i 9 bind fra 1983-1985, der prioriterede kontekstuelle forhold højt på bekostning af forfatterskabs- og værklæsningen.

er dets historiografiske standpunkt? De skuffes imidlertid. I artiklen »Den nationale litteraturhistories svanesang?« (2009) stiller Peer E. Sørensen direkte spørgsmålstejn ved den »intellektuelle nødvendighed« (Sørensen 2009: 415) af værket. Ifølge ham giver *Dansk litteraturs historie* simpelt hen ikke tilstrækkelige svar på »[h]vad [...] litteraturen [kan], der berettiger, at vi skal interessere os også for dens ældre dele« (Ibid.: 429). Men det er vigtigt også at fremhæve, at værket bliver brugt på universiteterne og at det nok i ret høj grad også opfylder undervisningens behov, måske netop i lyset af reduktionen af den.

Det spørgsmål, der er i fokus for denne artikel, er om den aktuelle situation virkelig er en krise, der bør imødegås af en bestræbelse på at forsvare eller befæste litteraturhistorien, som eksempelvis *Netværk Ny Litteraturhistorie* tenderer mod at gøre det (Kondrup 2014), eller om der er tale om en reorientering af disciplinen, der kan have et berigende potentiale? Det er naturligvis fornuftigt at skille tingene ad: Nedsænkningen af undervisningen i litteraturhistorie er et bekymrende faktum og en stor daglig udfordring for studerende og undervisere. Men vender man blikket mod litteraturhistorieforskningen i Danmark, kunne noget faktisk tyde på det sidstnævnte. Ifølge Sascha Bru, Ben de Bruyn og Michel Delville, der har redigeret bogen *Literature Now. Key Terms and Methods for Literary History* (2016), er litteraturhistorien i dag »one of the main sites of theoretical and methodological reflection in literary studies« (Bru, de Bruyn og Delville 2016: 7). Det er min overordnede tese i artiklen, at også den danske litteraturhistorieforskning oplever en aktuell revitalisering. Jeg vil fremhæve fem tendenser med inddragelse af eksempler:

1. Regionalisme; som angår litteraturhistorieforskningens rammesætning.
2. Identitetspolitik; som angår dens agenda.
3. Åbning mod kulturhistorien; som angår dens genstandsfelt.
4. Litteraturhistoriografisk refleksivitet; som angår dens teoretiske og metodiske grundlag.
5. International orientering; som angår litteraturhistorieforskningens perspektiv.

Man kan utvivlsomt også påpege andre tendenser end disse, eksempelvis det forhold, at relativt få litterater er involveret i meget af den aktuelle danske litteraturhistorieforskning med Anne-Marie Mai og Dan Ringgaard som nogle af de flittigste bidragydere. De ovennævnte fem er imidlertid dem, som jeg betragter som de vigtigste. Dette fokus indebærer også, at

jeg ikke vil komme ind på en række værker, som det ville være relevant at behandle i denne sammenhæng, simpelthen fordi de falder uden for kategorierne. Det gælder blandt andet Hans Otto Jørgensens bog *Horden. Tretten digterportrætter* (2015), som han i 2016 modtog Georg Brandes Prisen for; en nærmest postkritisk behandling af litteratur fra perioden 1872 (hvor J.P. Jacobsen debuterede med »Mogens«) til 1912 (hvor Marie Bregendahls *En Dødsnat* udkom) med fokus på det æstetisk særegne hos de 13 forfattere.

1. Regionalisme

Den internationale litteraturhistorieforskning har længe udtrykt en udtalt skepsis over for forestillingen om nationalstaten som en selvfølgelig rammesætning for sit emne; hvad Andreas Wimmer og Nina Glick Schiller benævner som »metodisk nationalisme«. Benedict Anderson argumenterer for en forståelse af nationalstater som »forestillede fællesskaber«. Ifølge ham var det primært det trykte ord i avisen og romanen, der i Europa i det 19. århundrede skabte mulighedsbetingelserne for en sådan kollektiv identitetsfølelse: »these forms provided the technical means for ‘re-presenting’ the *kind* of imagined community that is the nation« (Anderson 2006: 25, forfatterens kursivering). Linda Hutcheon påpeger nødvendigheden af at nedbryde denne alliance mellem litteraturhistorie og nationalidentitet, fordi den baserer sig på en utidssvarende forestilling om etnisk og sproglig enhed, »not to say purity« (Hutcheon 2002: 3). Hun og Mario J. Valdés er initiativtagerne til en serie kollaborative og komparative litteraturhistorier, sponsoreret af *International Comparative Literature Association*, der erstatter nationen som rammesætning med transnationale regioner. I en artikel, der præsenterer seriens metodiske og teoretiske grundlag, fremhæver de som et argument for denne erstatning, at den »might foreground the artificiality, not to say fragility, of national borders: after all, as historical entities, such borders have changed often and, indeed, change constantly« (Hutcheon og Valdés 1994: 3). Regionen udgør naturligvis også et forestillet fælleskab, men et fællesskab der i højere grad end nationen er bundet til det levede liv, som det udfolder sig konkrete steder.

To aktuelle udgivelser forholder sig til litteraturhistorie på dette regionale niveau: Etbindsværket *Nordens litteratur* (2016), redigeret af Margareta Petterson og Rikard Schönström, og første bind af trebindsværket

Nordic Literature. A Comparative History (2017), der har Steven P. Sondrup og Mark Sandberg som hovedredaktører og Dan Ringgaard og Thomas A. DuBois som bindredaktører. *Nordic Literature* indgår i den serie af kollaborative og komparative litteraturhistorier, jeg omtalte ovenfor. Værkets regionale rammesætning præsenteres på samme tid som instrumentel, eksperimentel og pragmatisk. Instrumentel fordi *Nordic Literature* har som eksplicit bestræbelse at udfordre den nationalt fokuserede litteraturhistorieskrivning og de kanoniseringsprocesser, som den implicerer, blandt andet ved at inkludere litterære traditioner i Norden, der lever et overset liv, som den samiske. Eksperimentel i den forstand, at værket vil undersøge bæredygtigheden af Norden som litteraturhistorisk forklaringsramme og også er åbent for, at denne ramme ikke altid er den mest hensigtsmæssige. Et vejledende spørgsmål for værket er, skriver Sandberg og Sondrup,

[w]hen reading the literature of this chosen territory, when does a viable idea of the »North« emerge, and if so, under what circumstances? And further, what kinds of internal barriers within the literary cultures in question limit the usefulness of that category? (Sandberg og Sondrup 2017: 4)

Pragmatisk i og med at regionen er en konstruktion, der gør det muligt at arbejde komparativt og at fortælle en historie om litterær udvikling, som en kontinental eller global litteraturhistorie ikke ville kunne gøre det, med mindre de indsnævrer deres litterære fokus voldsomt.

Det overordnede metodiske greb i *Nordic Literature* er Mario J. Valdés' forestilling om kulturelle knudepunkter som historiografisk redskab, som han præsenterer i artiklen »Rethinking the History of Literary History« (2002). Valdés' vision er en litteraturhistorieskrivning, som er nationalitetskritisk og minoritetsfølsom, som er metabevist og båret af en dynamisk værkforståelse, som er orienteret mod den litterære kultur i bred forstand og åben mod andre discipliner. Som organisatorisk redskab foreslår han at arbejde med knudepunkter, som han definerer som såvel indefra- som udefrakommende forstyrrelser af det diskursive system, som litteraturhistorien udgør. Disse forstyrrelser slår så at sige sprækker i systemet. Det er formationen af sådanne sprækker, som Valdés foreslår, at den litteraturhistoriske opmærksomhed kan rette sig imod. En konsekvens af arbejdet med knudepunkter er at de netværksstrukturer, som den litterære kultur udspilles i, accentueres, og dermed denne kulturs rumlige og/eller stedslige dimensioner, som et supplement til det traditionelle lit-

teraturhistoriske fokus på sekventiel udvikling via periodisering. Konkret organiseres de tre bind i *Nordic Literature* omkring henholdsvis rumlige, figurale og tidslige knudepunkter i nordisk litterær kultur. Ved rumlige knudepunkter – emnet for værkets første bind – forstås »clusters in the practice of spatial representation« (Sandberg og Sondrup 2017: 5).

I Ringgaards og DuBois' informative introduktion til det første bind forbindes Valdés' forestilling om knudepunkter med en refleksion over forholdet mellem sted og rum på postnationale præmisser. Ifølge Doreen Massey er sted en kondensering af rum, der defineres 'horisontalt' ved stedets gennemskæring af globale strømninger, snarere end 'vertikalt' ved dets historie, ved definerende erindringer og vaner. I denne forstand bliver stedet selv et knudepunkt, »a thickening of space created by what ever passes through it« (Ringgaard og DuBois 2017: 26), en topos for transit snarere end et stabilt og velafgrænset hjem. Denne relativistiske forståelse af stedet kommer i bindet til udtryk i en distinktion mellem »places in Nordic literature«, der inkluderer også ikke-nordiske steder, og »Nordic places in literature«, der inkluderer også ikke-nordisk litteratur.

Bindet er inddelt i to sektioner, hvoraf den første drejer sig om »scapes« – »Landscapes«, »Waterscapes«, »Cityscapes«, »Lightscapes« og »Milleniumscapes« – mens den anden omhandler stedssituerede praksiser: »Settling«, »Dwelling«, »Exploring«, »Sacralizing« og »Worlding«. I undersektionernes betegnelser kommer værkets bestræbelse på at finde på nye kategorier til at beskæftige sig med litteraturhistorie klart til udtryk, hvilket har den måske utilsigtede effekt, at de ikke alle fremstår umiddelbart indlysende: »Lightscapes« forstår man nok, men hvad er »milleniumscapes«? Og hvilken praksis er »worlding«? De i alt 40 bidrag har en stor indbyrdes diversitet både emne- og tilgangsmæssigt. Under »Sacralizing« finder man bidrag om »Niðaróss Cathedral« (Steven P. Sondrup), »Abraham and Isaac in modern Scandinavian Literature« (Elisabeth Oxfeldt), »Legend and Liminality« (Timothy R. Tangherlini) og »The uncanny bog« (Karin Sanders). De har en essayistisk form og kan måske bedst karakteriseres som koncentrerede toposstudier, et begreb, som bindredaktørerne ellers tager afstand fra i deres introduktion, på trods af at det netop tilbyder det samtidige syn- og diakrone perspektiv på litteraturen og det samtidige fokus på rumlige og tidslige forhold i den, som de sigter efter. Bindet vidner som helhed også om, at bidragyderne har fået ret frie hænder. Flere af bidragene tager udgangspunkt i tidligere eller igangværende forskningsprojekter. De har en eksemplarisk karakter, hvilket ifølge hovedredaktørerne netop er intentionen: »By not aspiring to completeness,

the project's structure is thus intended to inspire and evoke future essays on adjacent or analogous topics and in that way generate further literary-historical research.« (Sondrup og Sandberg 2017: 2) Tilsammen skaber bidragene et mangefacetteret og inspirerende billede af rumlige knudepunkter i den nordiske litterære kultur, men de vil nok sjældent blive læst i sammenhæng. Det er mere oplagt at forestille sig, at de vil blive brugt i forbindelse med studier af de specifikke emner, de drejer sig om.

Nordens litteratur er af et mere traditionelt tilsnit end *Nordic Literature*, hvilket blandt andet har at gøre med, at udgivelsen retter sig mere specifikt mod studerende i både Sverige og udlandet, som en søsterbog til *Världens litteraturer* (2011), der ligeledes er et etbindsværk redigeret af Petersson. Det er en historie over nordisk litteratur fra omkring 800 til nutiden i et svensk perspektiv, hvilket indebærer at den nordiske litteratur udgør konteksten for fremstillingen af den svenske litteraturs udvikling. Det har nogle interessante konsekvenser. Bogens ambition er at fremstille svensk litteratur i et på samme tid velkendt og nyt lys. Det samme kommer til at gælde for dansk litteratur i bogen, på grund af forskelle mellem traditioner i svensk og dansk litteraturforskning. »Barnlitteraturen i Norden« er eksempelvis helliget et lige så langt afsnit som det moderne gennembrud, der jo ofte betragtes som en af de få perioder, hvor det faktisk var den nordiske litteratur, alternativt til respektivt den svenske, norske eller danske, der vakte international opmærksomhed. Øvrige markører af svenske forskningstraditioner er en gennemgående opmærksomhed på litteratursociologiske forhold og en inklusion af populærlitteratur i genstandsfeltet.

Bogen er kronologisk opbygget i seks hovedafsnit, der i et komparativt perspektiv beskæftiger sig med de vigtigste strømninger og værker i svensk, norsk og dansk litteratur, mens yderligere tre hovedafsnit fokuserer på finlandsk, islandsk, grønlandsk og samisk (men ikke færøsk) litteratur, på nordisk børnelitteratur (som nævnt) og på »Nordens litteratur i verden«. Specielt afsnittet om de ikke-skandinaviske litterære traditioner kalder på refleksion over den nationalt orienterede litteraturhistorieskrivnings grænsedragninger, for det er tankevækkende, at man skal konsultere en udgivelse, skrevet på svensk og rettet mod svenske og ikke-nordiske læsere for at finde en samlet, omend kortfattet, fremstilling af grønlandsk litteratur. Den vigtigste innovation i *Nordens litteratur* er imidlertid det komparative fokus i de seks kronologiske hovedafsnit, der gør det muligt for forfatterne på samme tid at fremhæve historiske ligheder og forskelle mellem litteraturen i Sverige, Norge og Danmark og at relatere disse til tendenser i europæisk litteratur.

2. Identitetspolitik

Som et eksempel på en ikke over-, men transregional litteraturhistorie-skrivning vil jeg nævne H.E. Sørensens *Alle de skjalde* (2015), der handler om »Litteraturen i Sønderjylland og Sønderjylland i litteraturen«, som undertitlen lyder. Sørensen er pensioneret museumsdirektør, og har skrevet et værk på knap 700 sider, der beskæftiger sig med litteratur skrevet om og/eller i primært Nordslesvig på såvel dansk, sønderjysk og tysk med fokus på, hvordan den har bidraget til en regional identitetsdannelse. Denne behandling af flersprogligt materiale er et af de velfungerende valg, som Sørensen foretager. Et andet er det inklusive litteratursyn, der præger det korpus af tekster, han behandler, som omfatter ikke blot skønlitterære genrer, rettet mod alle målgrupper, men også salmer og prædikener, pamfletter, breve og opbyggelige tekster. Han skelner selv mellem »blivende værker« inden for dette korpus, som Brorsons salmer og Peter Seebergs noveller, og »den mere tidsbundne produktion« (Sørensen 2015: 8), og det er den sidstnævnte, der dominerer bogen. Styrken i den er ikke Sørensens behandling er værkerne. Han plukker med fast hånd citater, der illustrerer værkerne bidrag til identitetsdannelsen uden at kommentere dem i nævneværdig grad, hvilket ikke giver læseren mulighed for at danne sig et eget indtryk af dem. Men den lokalbibliografiske viden og arkivariske iver, som bogen vidner om, er imponerende. Værket er kronologisk komponeret i 11 kapitler med hovedvægt på de krige, der har været særligt definerende for forholdet mellem dansk- og tysksprogede sønderjyder. En af Sørensens teser er, at litteraturen i meget høj grad er blevet mobiliseret i de nationale kampe i området. I den forstand er hans værk et vidnesbyrd om litteraturens politiske handlekraft i et historisk perspektiv.

Alle de Skjalde henleder vores opmærksomhed på, at litteraturhistorie altid har været forbundet med spørgsmål om kulturel autoritet, særlig med spørgsmål af identitetspolitisk karakter, som Hutcheon påpeger (Hutcheon 2002: 4). Som det identitetspolitiske omdrejningspunkt erstatter marginaliserede sociale grupper i stigende grad nationalstaten, der siden det 19. århundrede traditionelt har været det. Man kan også formulere det på den måde, at bortfaldet af nationalstaten som rammesætning for litteraturhistorie-skrivningen har som konsekvens, at den – uanset i hvor høj grad dette ekspliciteres – mister et vigtigt, ideologisk legitimeringsgrundlag, og at den da opsøger dette grundlag andetsteds. Hutcheon citerer John Frow, der hævder det synspunkt, at marginaliserede grupper har brug for en aktivistisk litteraturhistorieforskning, der

understands that histories are fictions of power which can be rewritten, that the canon can be retrospectively changed or displaced (...) that the opposition of the canonical and the noncanonical, which is constructed and maintained by the force of cultural and educational institutions, can be radically transformed (Ibid.: 6).

Et tidligt udtryk for en sådan aktivisme er *Nordisk kvindelitteraturhistorie 1-5* (1994-1998), som Elisabeth Møller Jensen var hovedredaktør af. I den udgave, der siden 2012 har været tilgængelig online, beskriver hun værket tilblivelseshistorie, herunder dets bevæggrund:

Aldrig mere, tænkte vi [alle involverede redaktører og skribenter], skal der skrives nationale litteraturhistorier uden hensyn til kvindelige forfattere. Nu fortæller vi verden, hvor stort og rigt et stof, der hidtil er blevet overset, undervurderet eller endnu ikke forstået og fortolket (Jensen 2012: upag.).

Værket er i 2017 blevet suppleret med endnu et bind, *Over alle grænser, 1990-2015*, redigeret af Anne-Marie Mai, der fokuserer på centrale kvindelige forfatterskaber i perioden – hvert sprogområde i Norden er demokratisk repræsenteret ved en forfatterskabs- eller oversigtsartikel (igen: bortset fra Færøerne), på nye litterære tendenser som immigrant- og adoptionslitteratur, chicklit, femikrimier og crossover-litteratur (det vil sige litteratur, der indbyder både børn, unge og voksne til læsning, om end ikke læsning på samme måde), og på vigtige æstetiske nydannelser som autofiktion, intermedialitet og performativitet. I forordet til bindet forbinder Anne-Marie Mai litteraturen i perioden til den kvindelitterære tradition, samtidig med at hun udpeger nogle af de måder, den adskiller sig fra denne tradition på, eksempelvis ved dens brug af eksperimentelle kunstneriske former og dens fornyelse af nogle af traditionens centrale tematikker som ambivalente moderskabsfølelser. Et centralt spørgsmål om hvorvidt det stadig giver mening at beskæftige sig med den litteratur i perioden 1990-2015, der er skrevet af kvindelige forfattere, som »kvindelitteratur«, adresseres også, men indirekte, med reference til blandt andre Hanne Højgaard Viemose. Hun formulerer i en artikel det paradoks, at hun ikke opfatter sig selv som kvindelig forfatter, på trods af at en roman som *Mado* (2015) i meget høj grad drejer sig om specifikt kvindelige kropslige erfaringer. Man kan notere sig, at mange af bogens bidrag fokuserer på køn, og at køn fra et tvær-

sektionelt perspektiv ofte forbindes med andre kategorier som etnicitet, krop og politik.

Det gælder blandt andet Iben Engelhardt Andersens artikel om immigrations- og adoptionslitteratur i Norden, hvor hun anvender Sara Ahmeds begreb om »feminist killjoys« (feministiske stemningsdræbere) til at belyse, hvordan forfattere med adoptionsbaggrund har udfordret den skandinaviske lykkefortælling om transnational adoption, og fremhæver Maja Lee Langvads *Hun er vred – et vidnesbyrd om transnational adoption* (2014) som et (hårdt)slående eksempel. Den identitetspolitiske agenda, der prægede de fem bind, der blev udgivet i 1994-1998, udspecificeres dermed. Decideret kvindelitteratur, skrevet af kvindelige forfattere om kvindelige erfaringer og værdier, finder man måske i dag primært inden for populærlitteraturen? Charlotte Jørgensen er inde på det i sin artikel om chicklit. I forbindelse med en diskussion af genrens problematiske forhold til feminismen, skriver hun: »Men hvad nu hvis chicklitten rent faktisk viser os, hvordan unge kvinder ser deres eget liv? (...) Millioner af kvinder har købt disse bøger og, må man formode, genkendt deres egne dilemmaer og problemstillinger i dem« (Jørgensen 2017: 128). Det er i hvert fald interessant, at Jørgensens bidrag er blandt dem i bogen, der mest utvetydigt drejer sig om kvinde- og ikke kønlitteratur.

To antologier, udgivet i 2015, retter eksplicit fokus mod minoriteter. Petra Broomans har redigeret *Battles and Borders. Perspectives on Cultural Transmission and Literature in Minor Language Areas*, der drejer sig om nordiske minoritets- og migrantkulturer og om den identitetspolitiske betydning, som litterære vekselvirkninger mellem disse kulturer og de majoritetskulturer, som de eksisterer eller er blevet indført i, har haft og har for dem. I antologiens informative, men også lidt diffuse forord, foretager Broomans en nyttig kategorisering af minoritets- og migrantgrupper baseret på en grundig diskussion af diverse historiske og institutionelle definitioner. Den forholder hun til blandt andet Gilles Deleuzes og Félix Guattaris karakteristik af, hvad de benævner som »en mindre litteratur« i deres bog om Kafka (1975). Særligt Deleuzes og Guattaris pointer om, at mindre litteratur forbinder sig på en helt anderledes umiddelbar måde til den politiske sfære end majoritetslitteratur gør det, og at dens værdi beror på, at den taler på et kollektivs vegne, er vigtige for en forståelse af denne litteraturs identitetspolitiske potentiale. Antologien indeholder blandt andet bidrag om dansk-tyske og dansk-færøske kulturelle vekselvirkninger. Særligt Nikolaj Bijlevelds bidrag, »Germans Making Danes«, har et interessant perspektiv på forholdet mellem disse vekselvirkninger

og identitetspolitik. Han argumenterer for, at den tysktalende minoritet i København paradoksalt bidrog til at byen i perioden 1750-1880 forandrede sig fra et internationalt orienteret, flersprogligt samfund til et nationalt orienteret, monosprogligt, gennem ideer importeret af tyske forfattere og tænkere.

Rethinking National Literatures and the Literary Canon in Scandinavia, der er redigeret af en gruppe af danske, finske og svenske litteraturforskere, undersøger, hvordan andethedsstudier som postkolonialisme, queerteori og posthumanisme kan udfordre den metodiske nationalisme, der traditionelt har præget litteraturhistorieforskningen. Problemet formuleres klart i antologiens indledende bidrag »National, Transnational and Entangled Literatures«, der i fællesskab er skrevet af seks finske forskere:

By focusing on the national representativeness of authors and works of literature, they [nationale litteraturhistorier] tend to emphasise the uniqueness of the literary traditions of the nation in question and ignore and obliterate the differences within it (Pollari et al. 2015: 6).

Et andet vigtigt begreb i bogen er intersektionalitet, som Annika Olsson diskuterer i kapitlet »Challenging the Bodies and Borders of Literature in Scandinavia«. Det anvendes til at synliggøre, hvordan social ulighed opstår og opretholdes i skæringspunktet mellem ulige magtforhold inden for forskellige domæner, der påvirker hinanden gensidigt, men som også forandrer sig afhængigt af situation, tid og sted. Forskelsbehandling er, ifølge dette synspunkt, aldrig ensidig, men retter sig samtidig mod flere forhold. Som det fremgår, er bogen generelt præget af sociologiske interesser.

Hutcheon påpeger det lidt paradoksale i, at litteraturhistorieforskning fra et minoritetsperspektiv på trods af dens aktivistiske intention ofte er præget af en tendens til at antage en teleologisk form og fremstille en historisk evolution, og dermed faktisk mimer den nationalt orienterede litteraturhistorieskrivning, der oprindeligt marginaliserede grupperne. Dette paradoks er kendetegnende for flere af bidragene i *Rethinking National Literatures and the Literary Canon in Scandinavia*, heriblandt Dag Heedes »A Gay History of Nordic Literature«, et veloplagt og perspektivrigt udkast til et fremtidigt forskningsprojekt med *Nordisk kvindelitteraturhistorie* som forbillede. De to overordnede strategier for det projekt, han præsenterer, er dels – i overensstemmelse med hans hidtidige praksis – queeringen af klas-

sikere i nordisk litteratur, og dels et litterært arkivarbejde, der har til formål at identificere tidlige tekster, der italesætter alternativer til heteronormativ livsførsel. Hans forslag om at udfordre kanon, at queere og re-queere den, ledsages imidlertid ikke af refleksioner over helt at sprænge den. Som litteraturhistoriografisk mekanisme er kanonisering i tryggere hænder hos Heede end hos mange øvrige litteraturhistorikere, hvilket sikkert ikke skyldes andet, end at de identitetspolitiske behov, som hans udkast udtrykker, faktisk er meget sammenlignelige med dem, som den nationalt orienterede litteraturhistoriskrivning er udtryk for.

3. Åbning mod kulturhistorien

At identitetspolitiske spørgsmål er blevet et emne for litteraturhistorieforskningen, skyldes ikke mindst den indflydelse, som kulturstudier har udøvet på litteraturvidenskaben siden 1970'erne. De forskningsspørgsmål, som dette fagfelt rejser, har ifølge Jonathan Culler »been particularly attuned to the problematic character of identity and to the multiple ways identities are formed, experienced and transmitted« (Culler 1997: 41). Studiet af de ustabile kulturelle identiteter, der opstår for befolkningsgrupper, der eksisterer på kant med majoritetskulturen, har derfor været pertinent. Moderne kulturstudier har oprindelse i den franske strukturalisme og den britiske marxistiske litteraturteori fra 1950'erne og 1960'erne, men har haft størst institutionel udbredelse i USA, hvilket utvivlsomt har at gøre med den mangfoldighed af kulturer, der er repræsenteret i landet. Det kan på den baggrund, som Karen-Margrethe Simonsen skriver, »virke 'kriminelt' at glemme den kulturelle og samfundsmæssige baggrund for litteraturen« (Simonsen 1997: 170). Fagfeltets forskningsinteresser har imidlertid også vundet stor udbredelse inden for tilgrænsende discipliner, eksempelvis litteraturvidenskaben. Kulturstudier har her blandt andet bidraget til en nedbrydning af differentieringen mellem kanoniseret og populær litteratur og til en voldsom udvidelse af litteraturvidenskabens studieobjekt, såvel geografisk og kulturelt. De har introduceret nye tvær- og interdisciplinære tilgange til litteraturen, og de har affødt en større opmærksomhed på litteraturens kontekstuelle forhold og en mere nuanceret analyse af disse – med de farer for overdrivelse af de kulturelle forklaringsmønstre, som det indebærer.

Denne udbredelse har vakt bekymring fra litteraturvidenskabelig side. Den har blandt andet drejet sig om den tyngde, som kulturstudier lægger

på den tematiske læsning. Hvilke konsekvenser har det for forskningens sans for og omgang med det specifikt litterære, spørger Simone Winke, der beskæftiger sig med problematikken i forhold til behandlingen af emotioner i henholdsvis kultur- og litteraturhistorien. Den viden, som kulturhistoriske analyser har som mål, er den samme, som idé- og socialhistorikere søger, skriver hun, nemlig propositionel viden. Andre former, hvad hun benævner som henholdsvis »episodic« og »procedural« viden, er imidlertid også kulturelt relevant, og dem har litteraturhistorikere en enestående adgang til via studiet af litterær stil: »The point is *how* encoding [af emotioner] takes place, the literary traditions of ‘showing’, and linguistic and formal strategies for presenting emotions« (Winke 2001: 130, forfatterens kursivering). Disse vidensformer beskæftiger kulturhistorikere ifølge Winke sig kun i ringe grad med den konsekvens, at: »the *specifically literary possibilities* for encoding emotions are no longer being examined in recent research, at least not systematically« (Ibid.: 131-132, forfatterens kursivering). Kulturhistorien fraskriver således litteraturhistorien dens værdi, ifølge Winke.

En indflydelse fra kulturstudier har ikke hidtil sat sig markante spor i dansk litteraturhistorieforskning – med mindre man anvender termen som den overordnede betegnelse for hele litteraturvidenskabens udvikling efter fra 1990’erne og frem, som Hans Hauge gør det (Hauge 2008: 387). Det har blandt andet institutionelle årsager. Ifølge Glen Jordan og Chris Weedon har fagfeltet i den ikke-engelsktalende verden primært udviklet sig inden for engelskfaget, mens det særligt i Skandinavien er blevet »constructed as a social science« (Jordan og Weedon 2006: 253). Sådanne spor kan man imidlertid nu iagttage i en række udgivelser.

A Cultural History of the Avant-Garde in the Nordic Countries 1950-1975 (2016) er det andet publicerede bind af fire i et værk om de æstetiske avantgardebevægelseres kulturhistorie i Norden i det 20. århundrede med Tania Ørum og Marianne Ping Huang som hovedredaktører (det første, der omhandlede perioden 1900-1925, udkom i 2012). Bindredaktørerne er Ørum og Jesper Olsson, og de to er også forfattere til en lang række af bidragene i det. Det er på mange måder et både imponerende og interessant værk, også historiografisk. Dets overordnede ambition er i en vis forstand at tage ved lære af avantgardebevægelsernes æstetiske praksisser i behandlingen af deres historie. Redaktørerne skriver i forordet, at: »[t]he avant-garde was characterised by its violation of systemic borders.« (XVII) Denne overskridende bestræbelse forsøger *A Cultural History of the Avant-Garde in the Nordic Countries* at imødekomme gennem en række ekspe-

rimiterende historiografiske manøvrer, hvoraf man genkender mange fra Ørums disputats *De eksperimenterende tressere – kunst i en opbrudstid* (2009): Bogen beskæftiger sig med nordiske avantgardebevægelser i en transnational optik og relaterer dem til internationale strømninger. Den anlægger et tværæstetisk og tværmedialt perspektiv på bevægelserne og undersøger dem ikke som isolerede æstetiske fænomener, men i deres udveksling med samtidige sociale og kulturelle tendenser. Den gør brug af et rent formelt overordnet kompositionsprincip i værket, hvis bind hver især omhandler et kvart århundrede, og behandler ikke bevægelsernes historie i helhed, men – på en måde, der er sammenlignelig med praksissen i *Nordic Literature. A Comparative History* – som et netværk af forbundne cases, der er organiseret i tematiske grupperinger, som der i alt er syv af i bindet.

Som redaktørerne skriver, har avantgarden ikke en definérbar identitet:

Instead »avant-garde« should be seen as a historiographical and theoretical perspective. It is a *question* that we ask. (...) What will look different, what will become strange and unfamiliar, and what will be readable and comprehensible, if we view the Nordic cultural and aesthetic history of the twentieth century from an avant-garde point of view? (XVIII, forfatterens kursivering)

Det er en radikal formulering af værkets projekt, der rummer en fare for, at avantgarden lidt kontraintuitivt bliver en inklusiv kategori, lige som den også tenderer cirkelslutningen, for hvordan kan man anlægge en avantgardistisk synsvinkel, hvis man på forhånd opgiver at definere, hvad avantgarde er? Men det er også en perspektivrig udfordring mod en litteraturhistorieskrivning af mere traditionelt tilsnit, der er præget af, hvad redaktørerne benævner som »underlying modernist norms« (Ibid.), og som udgrænser æstetiske praksisser, der finder sted uden for eller mellem etablerede genrer. Og det er en opfordring til litteraturhistorieforskningen om i sin fremstillingsform generelt at lade sig smitte eller inspirere af sin undersøgelsesgenstand.

Der har de seneste cirka ti år været en omfattende interesse i velfærdsstatens litteraturhistorie. Velfærdsstaten er den selvfølgeligelige sociohistoriske kontekst for efterkrigstidens litteratur, men er med en massiv forskningsindsats blevet presset helt i forgrunden af opmærksomhedsfeltet omkring særligt litteraturen i 1960'erne og 1970'erne og samtidslitteraturen, så den nu fremstår som, om ikke en genrebetegnelse, så en markør for en type af litteratur med et særligt intenst forhold til velfærdsstaten. Forskningen har

reaktualiseret en række *middlebrow*-forfatterskaber, der ikke længe havde været opmærksomhed omkring, som eksempelvis Anders Bodelsens og Christian Kampmanns, og har skabt et referencepunkt for litteraturforskningen og samfundsvidenskaberne, der for en gangs skyld faktisk fremstår som fælles.

Det seneste – og hidtil vigtigste – bidrag til denne indsats er Lasse Horne Kjældgaards virkelig solide disputats *Meningen med velfærdsstaten* (2017), der i forkortet form også er blevet udgivet i bogform i 2018. Kjældgaards udgangspunkt er konstateringen af, at den tidlige velfærdsstatsdebat havde en principiel karakter og drejede sig om selve målet for velfærdsstaten, snarere end om midlerne til at opretholde den, som det er karakteristisk for den fordelingspolitiske debat i dag. Store spørgsmål om forudsætningerne for menneskelig trivsel og udvikling blev rejst, også i fiktionen. Velfærdsstatens såkaldte guldalder i perioden 1950-1980 udgjorde ifølge Kjældgaard en konjunktur, hvor litteraturen havde særligt gunstige vilkår for at deltage i samfundsdebatten. Det skyldtes blandt andet, hvad den tyske sociolog Jürgen Kaube benævner som velfærdsstatens refleksionsunderskud; det forhold, at den ikke bygger på en politisk teori som liberalismen eller kommunismen gør det. Denne omstændighed stillede velfærdsstaten til filosofisk forhandling, og denne forhandling deltog tidens forfattere i, både med deres værker og med indlæg i debatter. Det er disputatsens centrale tema, mens dens mål, med Kjældgaards beskedne formulering, er »at undersøge de historiske mulighedsbetingelser for især de litterære bidrag til velfærdsstatsdebatten samt at levere bud på en fortolkning af nogle af bidragene« (Kjældgaard 2017: 54).

Disse bidrag omfatter både eksempler på, hvad han benævner som velfærdsstatssatire, velfærdsmodernisme, velfærdsrealisme og velfærdsdystopisme inden for et bredt spektrum af genrer: Film, musicals, skuespil, digte, noveller og fortællinger og romaner med analytiske tyngdepunkter i Villy Sørensens filosofiske og fiktive tekster, Anders Bodelsens forfatterskab og Henrik Stangerups roman *Manden der ville være skyldig* (1973) og Svend Åge Madsens *Se dagens lys* (1980). Samlet set forholdt forfatterne sig ikke blot kritisk, men også solidarisk til velfærdsstaten og forbandt sig ikke kun med de politiske yderfløje, men også med den midte, der først og fremmest identificerede sig med realiseringen af den. Det var, som Kjældgaard påpeger, usædvanligt, både i et historisk og i et internationalt perspektiv. I deres værker forsøger forfatterne at udfylde refleksionsunderskuddet ved at portrættere velfærdsstaten, påpege centrale dilemmaer i den og advare mod farlige tendenser i dens udvikling.

Med disse analyser forsøger Kjældgaard at råde bod på udeladelser i både den faghistoriske, den sociologiske og den litteraturhistoriske forskning i debatten om velfærdsstaten. Han læser – med en metafor, som han anvender igennem hele disputatsen – de tekster, som han analyserer, som »flaskeposter« fra en tid, hvor visionerne for velfærdsstaten var radikalt anderledes, end de er nu. Hans grundlæggende historiografiske greb i disputatsen er kontekstualisering. Med udgangspunkt i den enkle præmis at man kan blive klogere på periodens litteratur ved at forholde den til denne debat og *vice versa* – men også uden at reducere litteraturen til partsindlæg – er det hans mål »at lave kontekstuelle analyser, der er så specifikke, at ordene »velfærdsstat« og »velfærdssamfund« ikke lader sig substituere med »samfundet«« (Ibid.: 60). Dermed forsøger han at bringe litteraturhistorien og historien tættere på hinanden. Som han påpeger, er forbindelsen mellem dem usædvanlig svag i det tidsrum, han beskæftiger sig med, hvor velfærdsstaten er den dominerende periodebetegnelse i historiefaget, mens den tre- eller firefasede modernismemodell og diverse realistiske strømninger er det i danskfaget: »Litteraturens stemmer og offentlighedens mange øvrige stemmer om velfærdsstaten er blevet studeret hver for sig. Derfor er samtalen om velfærdsstaten i vid udstrækning blevet overhørt« (Ibid.: 76).

Overskridelsen af differentieringen mellem fin- og populærlitteratur er hovedfokus i Lars Handestens *Bestsellere. En litteratur- og kulturhistorie om de mest solgte bøger i Danmark siden 1980* (2014). Det er fra en historiografisk synsvinkel en interessant udgivelse, fordi Handesten anlægger et sociologisk perspektiv på litteraturhistorien, der i de seneste år ikke har stået stærkt i Danmark, men som internationalt har været i røre som følge af de nye muligheder, som digitaliseringen af litterære arkiver har skabt. Handesten går ikke digitalt til værks, men er inspireret af dem, der gør det, først og fremmest Franco Moretti og hans forestilling om forskellige former for fjernlæsning som metode til at beskæftige sig med de 99 % af litteraturen, som litteraturvidenskaben ikke sædvanligvis ofrer opmærksomhed. Moretti er en af lederne af det såkaldte *Stanford Literary Lab*, der udforsker informationsteknologiens muligheder i forhold til litteraturhistorieforskningen, og som anvender algoritmer til at teste overleverede litteraturhistoriske forestillinger.³ Disse litteraturhistoriografiske

---

³ I en af laboratoriets pamfletter, der er frit tilgængelige på dets hjemmeside, analyserer Ryan Heuser, Franco Moretti og Erik Steiner eksempelvis den langvarige forbindelse mellem følelser og sociale klasser i litterære repræsentationer af London med udgangspunkt i et korpus på 5000 romaner, udgivet i perioden 1700-1900.

betragtninger er ikke inkluderet i *Bestsellers*, men er genstand for nogle artikler, som Handesten har publiceret umiddelbart efter bogens udgivelse (Handesten 2015a og 2015b).

Handestens grundsynspunkt er, at »[e]n bestseller er en bog til tiden og om tiden« (Handesten 2014: 23), og at det er en vigtig opgave at fortælle denne litteraturs historie, fordi den via sin udbredelse giver adgang til dominerende mentale forestillinger siden 1980, og fordi den potentielt har en betydelig ideologisk virkning på befolkningen. I den forstand flugter Handestens synspunkt på populærkulturen med Max Horkheimer og Theodor W. Adornos, men uden at nære den ideologikritiske skepsis mod den, der præger deres analyse. Handestens perspektiv på bestsellere er fleksibelt og lidt svært at få greb om, det retter sig på samme tid mod den individuelle læser, der påvirkes, og mod massen af læsere, der vidner om påvirkningen. Han behandler hele 150 værker inddelt i 15 genremæssige og tematiske kategorier med hovedvægt på beskrivelser og referater, der kan virke lidt hæmmende på læselysten. Men både det første lange afsnit i bogen, der beskriver dens forudsætninger og den korte konklusion, der beskriver dens resultater, er informative og interessevækkende. Handesten kan eksempelvis påpege, at køn og seksualitet er det emne, der helt uden sammenligning har domineret bestsellerlitteraturen i Danmark siden 1980.

4. Litteraturhistoriografisk refleksivitet

En litteraturhistorieforskning, der bestræber sig på at afsøge nye veje både med hensyn til sin rammesætning, sin agenda og sit genstandsfelt, må nødvendigvis være teoretisk og metodisk reflekteret. Det gælder som sådan for de fleste af de udgivelser, jeg allerede har præsenteret og diskuteret her. Men tendensen kommer også til udtryk på i hvert fald to specifikke måder: Dels i litteraturhistorieforskning med en særlig teoretisk vinkling og dels i en interesse for at diskutere og forny klassiske litteraturhistoriografiske begreber. Det er en udvikling, der generelt præger litteraturvidenskaben. Dan Ringgaard og Mads Rosendahl Thomsen skriver, at dekonstruktionen i 1980'erne var det sidste eksempel på et decideret paradigme, der dominerede over alle andre tilgange, mens en udbredt pluralisme siden 1990'erne har præget litteraturvidenskaben: »ideen om én teori, der kan sætte en afgørende ny dagsorden, synes ikke længere at være en ambition« (Ringgaard og Thomsen 2010: 7). Også Karen-Margrethe Simonsen fastslår, at vi »lever (...) i en post-Teoretisk

tid« (Simonsen 1997: 155) – ved »Teori« (med versal) forstår man generelt den franske strukturalistiske tænkning (Derrida, Lacan, Barthes), hvis indflydelse på litteraturvidenskaben fra midten af 1960'erne bredte sig via USA til resten af verden (Hauge 2008: 387). Men Simonsen påpeger også, at det bestemt ikke indebærer, at den teoretiske refleksion er ophørt. Snarere modsat: »Jo mere man stiller spørgsmålstejn ved teori – både teoriens berettigelse, formål og form – jo mere teori vil man akkumulere. Der er tilsyneladende ikke noget, vi kan sætte i stedet for teori« (Simonsen 1997: 155). Hun viser, hvordan selv de mest basale litteraturvidenskabelige kategorier (litteratur, læsning, kontekst) er genstand for teoretisk uenighed og dermed ikke længere selvfølgelig, hvilket demonstrerer nødvendigheden af teoretisk refleksion.

Fraværet af ét decideret paradigme afføder et forøget behov for, at litteraturvidenskaben markerer sine teoretiske standpunkter. Det gælder også for litteraturhistorieforskningen, som måske især ikke traditionelt har gjort det. Det demonstreres i *Literature Now* (2015), som jeg allerede har nævnt. »If the theorists of earlier decades often defined themselves in opposition to historical research,« skriver redaktørerne i bogens forord,

we encounter a remarkable level of theoretical sophistication [i aktuel litteraturhistorisk forskning] with fascinating uses of a variety of approaches that includes book history, media studies, postcolonial criticism, cognitive theory, memory studies, affect theory, sensory studies, queer theory, ecocriticism, literary Darwinism, 'distant reading' and digital humanities. (Bru, de Bruyn, Delville 2015: 1)

En sigende illustration af historiens aktuelle allestedsnærværelse finder de i aktuelle bestræbelser på at bestemme, hvad der er samtidigt ved samtidslitteraturen. Selv litteraturforskere, der beskæftiger sig med aktuel litteratur, kan tilsyneladende ikke undgå at tilgå den historisk.

Det mest iøjnefaldende danske eksempel på litteraturhistorieforskning med en særlig teoretisk vinkling er nok den stedsteoretiske, som *Nordic Literature. A Comparative History* og Anne-Marie Mais *Hvor litteraturen finder sted. Bidrag til dansk litteraturs historie 1-3* (2010-2011) er ambitiøse eksempler på. Mais værk er struktureret omkring nogle af de konkrete steder, hvor dansk litteratur er blevet produceret, distribueret, anvendt, kanoniseret og arkiveret. I historisk rækkefølge katedralen, herregården, hoffet, akademiet, præstegården, salonen, avishuset, metropolen og internettet. Det imponerende resultat er en dynamisk, internationalt

orienteret og teoretisk reflekteret litteraturhistorie, hvis fortjeneste blandt andet er, at den giver litteraturhistorien kød og blod.

Et mindre bidrag til den stedsteoretiske litteraturhistorieforskning er Jan Rosieks bog *Danmark, Gurre, Stranden. Steder i dansk litteratur* (2015). Den har ikke ét gennemført greb, men afprøver en imponerende lang række af teoretiske positioner i tre lange og stringente analyser. Den første undersøger fremstillingen af dansk identitet i nationaldigte fra Laurids Koks »Danmark dejligst vang og vænge« (1695) til Johannes V. Jensens »Danmarkssangen« (1925) med udgangspunkt i Andersens begreb om forestillede fællesskaber. Den anden er et forsøg på, hvad Bertrand Westphal benævner som en »geocentrisk analyse«, af Gurre som sted i litteraturen via skriftlige repræsentationer af det i skrift, en art litteraturhistorisk udgravning, der inddrager ikke blot fiktive værker, men også rejseskildringer, arkæologiske rapporter, dagbogsnotater, erindringer og vandrebroschurer. Den tredje drejer sig ikke om et virkeligt sted, men om stranden som en »tematisk størrelse« (Rosiek 2015: 115) i digte af Sophus Claussen og Ole Sarvig.

I tillæg til de mange teoretiske impulser i analyserne inkluderer bogen også et decideret teoretisk afsnit, hvor Rosiek først diskuterer nogle centrale begreber for den såkaldte rumlige vending i humanvidenskaberne, som Henri Lefebvres skelnen mellem rum vi bygger, rum vi begriber, og rum vi erfarer (med Frederik Tygstrups ord), og Edward W. Sojas forestilling om »virkelige-og-forestillede rum«, der hverken udelukkende er empirisk målelige eller diskursivt repræsenterede (eksempelvis Los Angeles). Ved siden af overvejende fænomenologiske og sociologiske stedsteoretiske perspektiver stiller han velafprøvede litteraturvidenskabelige begreber som stof, motiv og topos for at »afklare rummets og stedets status i litteraturvidenskaben« (Ibid.: 147) og når frem til, at stedet her optræder med en større kompleksitet end i stedsteorien. Om Rosiek mener, at der faktisk kan etableres et mere forpligtende forhold mellem stedsteori og litteraturvidenskab, bliver ikke klart, men hans teoretisk risikovillige analyser demonstrerer, at det er frugtbart at forsøge på det.

En anden teoretisk vinkling af litteraturhistorieforskningen, der er aktuell interesse for, er boghistorie. Det er Klaus Niensens *Bogen og værket. En introduktion til tekstkritik og boghistorie som litteraturteori* (2017) et udtryk for. *Bogen og værket* er primært en metodisk udgivelse rettet mod universitetsstuderende, der har til formål at bidrage til en mere tekstkritisk og materielt bevidst litteraturvidenskabelig praksis og dermed at øge den litterære analyses videnskabelige redelighed. Mere konkret spørger Niel-

sen: »Hvad er egentlig litteraturanalsens genstand? Er det værket [den abstrakte samlebetegnelse for alle de former, en titel manifesterer sig i] eller dokumentet [den fysiske bærer af teksten]?« (Nielsen 2017: 61). I refleksionen over dette spørgsmål foretager han en række nyttige begrebs-differentieringer. Som bogens titel angiver, er dens fokus på boghistorien snarere teoretisk end historisk, men Nielsen inddrager løbende refleksioner over tilgangens relevans for litteraturhistoriske studier og problemstillinger. Et diakront perspektiv på litteraturen er i det hele taget vanskeligt at adskille fra et synkront, når man anlægger en boghistorisk synsvinkel på den, for »[o]fte bliver vi først opmærksomme på et bestemt udtryk i teksten eller et materielt træk ved bogen, i det øjeblik vi opdager, at det er anderledes i en anden af værkets udgaver« (Ibid.: 84).

Bogens væsentligste indsats er udviklingen af en analysemodel til inddragelse af boghistoriske og materielle perspektiver i den litterære analyse og en afprøvning af den på Per Højholts *Gittes monologer*, et værk, der har manifesteret sig i et væld af dokumenter i forskellige modaliteter, og som derfor demonstrerer nytten, måske endda nødvendigheden af at gøre brug af en boghistorisk tilgang. Analysemodellen indeholder fire elementer: 1) Recension, et editionsfilologisk begreb, der henviser til kortlægningen af de tilgængelige kilder til en given tekst med fokus på deres materielle og tekstuelle varians og deres indbyrdes slægtskab. Recensionen går forud for 2) valget af den grundtekst, der skal analyseres. Det står oftest mellem førsteudgaven af teksten og den sidste udgave af teksten fra forfatterens hånd, det vil sige et valg mellem autenticitet (tekstens) og autoritet (forfatterens). Selve 3) analysen berører Nielsen kun overfladisk, eftersom man ifølge ham kan »anvende en hvilken som helst af de metoder eller teorier, som litteraturvidenskaben råder over« (Ibid.: 47). Analysen relateres endelig til 4) grundtekstens materielle manifestation inklusive dens paratekstuelle forhold, dens taktile kvaliteter og dens publikationskontekst og til dens transmissionshistorie, der omfatter henholdsvis tekstlig og materiel varians. Bogen, der er en revideret version af Nielsens ph.d.-afhandling fra 2012, henviser til og diskuterer flittigt med beslægtede boghistoriske studier og giver dermed et aktuelt indblik i tilgangens status i Norden. Den er imidlertid også præget af en tendens til at positionere boghistorien som en paralleldisciplin til litteraturvidenskaben overhovedet, hvilket skaber et lidt forvrænget billede af den forskning, der finder sted i Danmark. Det kunne – ikke mindst bogens metodiske sigte taget i betragtning – have været interessant at læse Nielsens bud på, hvordan boghistorien forholder sig til andre tilgange.

Den litteraturhistoriografiske refleksivitet kommer som nævnt også til udtryk i en stor vilje til at diskutere klassiske litteraturhistoriografiske begreber. I Anne-Marie Mais *Galleri 66. En historie om nyere dansk litteratur* (2016) er det periodiseringsbegrebet, der bliver taget op til fornyet overvejelse. Det har været under hård kritik i den internationale litteraturhistorieforskning, blandt andet fra Rita Felski, der i artiklen »Context Stinks!« (2011) med reference til Jonathan Gil Harris går i rette med en udbredt »national sovereignty model of time« (Felski 2011: 579). I denne model får periodebegrebet den samme litteraturhistoriske funktion som nationalstaten, i den forstand at vi tilskriver den litterære tekst én (og kun én) oprindelsestid, på samme måde som vi tilskriver den ét og kun ét oprindelsessted. Hvordan forholder vi os til værker, der krydser tidlige grænser, spørger Felski? (Ibid.). Og hvordan forholder vi os til deres udfordring af vores forståelse af periodisering?⁴

Mai forsøger i *1966* at massere vores forståelse af de seneste 50 års litteraturhistorie ved at tage udgangspunkt i et enkelt år. Hendes primære inspirationskilde er Hans-Ulrich Gumbrechts *In 1926. Living at the Edge of Time* (1997), men også Michael North og Bonnie Kime Scott har foretaget beslægtede studier. Til forskel fra Gumbrechts encyklopædiske og synkrone kulturhistorie med et væld af opslag og krydshenvisninger forsøger Mai ikke at skabe et tidsrum, som man kan bevæge sig frit rundt i, men gør 1966 til, hvad hun kalder en portal til en historie om litteraturen fra da til nu. Hendes ambitiøse og resolute tese er, at en skelsættende nyorientering af litteraturen finder sted i midttresserne, som hun benævner »Det Formelle Gennembrud«. Det er defineret ved, »at litteraturens karakter af at være form, dvs. et sprogligt og æstetisk mellemværende mellem den skrivende, den læsende og verden, tematiseres i teksten eller værket« (Mai 2016: 199). Det treleddede mellemværende gør det muligt for Mai at strække begrebet i forskellige retninger, hvilket er en betingelse for, at det kan omfatte de mange litterære tendenser siden 1966.

For Mai drejer det sig om at følge de forskellige, samtidige spor op, der kan trækkes fra 1966 til 2016. Hendes historie er således på samme tid

---

4 Felskis svar er at applicere Bruno Latours aktør-netværk-teori på litteraturhistorieforskningen. Han opererer med en uhyre elastisk historieforestilling, hvor ethvert historisk moment er en hybrid af forskellige historiske perioder. Felskis overordnede argument er, at vi, hvis vi gør et alvorligt forsøg på at undersøge de netværks-konfigurationer, litterære tekster indgår i, opdager, at deres historiske tilhørsforhold lækker. Hvis vi vil bringe os på omgangshøjde med litteraturens egen agens, må vi derfor anlægge ikke blot et transhistorisk, men også et transnationalt perspektiv på den.

synkront og diakront orienteret: Hun hvirvler litteratur-, kultur- og social-historisk stof omkring året 1966 og ser det danse i lyset fra årene efter. I dette forehavende ligger der et klart opgør med periodetænkningen, som hun markerer på bogens allerførste sider: »Det hævdes, at en kronologisk fremstilling skaber overblik, men man kan med lige så stor ret påstå, at kronologien forkorter og tilskærer stoffet på en hårdhændet måde for at kunne gennemføre sit projekt« (Mai 2016: 17). Udførslen af forehaven- det er imidlertid lidt diffus. 1966 består af fem lange artikler, som ikke har en stærk indbyrdes sammenhæng, men som heller ikke efterlader et klart indtryk af den bydende nødvendighed af deres forskelligartethed. De drejer sig om henholdsvis den kulturelle kontekst for litteraturen i midt-tresserne, om verdenslitterære hovedværker, der blev publiceret på dette tidspunkt, om 1966-forfatternes (der debuterede dette år eller et nærlig- gende) mellemværende med velfærdsstaten, om litterære tendenser inden for Det Formelle Gennembrud og endelig om fremstillinger af midt-tres- serne i samtidslitteraturen. Selvom det altså ikke brænder klart igennem, efterlader bogen et indtryk af en velgørende lyst til at eksperimentere med litteraturhistoriens form.

5. Orientering mod internationale impulser

Den metodiske og teoretiske fornyelse af den aktuelle danske litteraturhi- storieforskning er et resultat af en orientering mod international forskning, og nok især den, der foregår på amerikanske universiteter. Jeg har blandt andet nævnt Hutcheons refleksioner over forholdet mellem litteraturhisto- rie, nationalstaten og identitetspolitik, Valdés' begreb om knudepunkter, Morettis forestilling om fjernlæsning som metode, Felskis forsøg på at overføre Latours aktør-netværk-teori på litteraturhistorieforskningen og Gumbrechts encyklopædiske kulturhistorieforskning. Orienteringen mod internationale impulser angår imidlertid også simpelthen det forhold, at en stor del af den aktuelle danske litteraturhistorieforskning er skrevet på engelsk, bliver udgivet på udenlandske forlag og er rettet mod et udenlandsk publikum – eller i det mindste også mod et udenlandsk publikum. Blandt de værker, jeg allerede har diskuteret, gælder det for *Nordic Literature. A Comparative History, Battles and Borders, Rethinking National Literatures and the Literary Canon in Scandinavia* og *A Cultural History of the Avant-Garde in the Nordic Countries*. Her vil jeg fremhæve to udgivelser, hvor den internationale orientering er endnu mere utvetydig.

Danish Literature as World Literature (2017), redigeret af Dan Ringgaard og Mads Rosendahl Thomsen, indgår i en skriftserie, der beskæftiger sig med specifikke konstellationer af litteratur som verdenslitteratur – med et sprog, en nation, et forfatterskab, en genre eller en tematik som ramme – og som derved bestræber sig på at yde empiriske bidrag til de teoretiske refleksioner over begrebet. Bogen består, udover et forord skrevet af redaktørerne, af ti bidrag, hvoraf størsteparten fokuserer på kanoniserede forfatterskaber (Saxo Grammaticus, Ludvig Holberg, H.C. Andersen, Søren Kierkegaard, Georg Brandes, J.P. Jacobsen, Herman Bang, Johannes V. Jensen, Henrik Pontoppidan og Karen Blixen), mens tre beskæftiger sig med bredere traditioner (folkeviser, modernistisk og postmodernistisk lyrik fra tresserne og *Nordic Noir* forstået som et britisk tværmedialt kulturelt fænomen). Dette udvalg fremstår i høj grad – og også i et nationallitterært perspektiv – selvfølgelig, men måske netop derfor kan man godt savne refleksioner over, hvad der legitimerer det i bogen. Individuelle læsere vil altid kritisere fravalg, men alle læsere bør kunne få indsigt i, hvordan et forfatterskab som Martin Andersen Nexø *ikke* kvalificerer sig som dansk verdenslitteratur.

Det får man ikke i det elegant turnerede forord. I det placeres dansk litteratur via en modstilling mellem en historiografisk bølgekonstruktion (Georg Brandes) og en historiografisk trækonstruktion (Franco Moretti) i den intermediære kontekst (Milan Kundera), som Skandinavien udgør. Det åbenlyse spørgsmål, som denne positionering rejser, om hvorfor det er pertinent at diskutere specifikt dansk, alternativt til skandinavisk eller nordisk litteratur som verdenslitteratur, diskuteres ikke. De individuelle bidrag adresserer derimod spørgsmålet i forhold til de forfatterskaber eller traditioner, som de beskæftiger sig med. De fokuserer på litteraturens såvel syn- som diakrone interaktion med verden med inddragelse af den internationale sekundærlitteratur om forfatterskaberne og af teoretiske og metodiske begreber, der er relevante for verdenslitterære studier som »minor transnationalism« (Françoise Lionnet og Shu-mei Shih) i Svend Erik Larsens diskussion af Holbergs kosmopolitanisme, »semantic preliminary« (David Wellbury) i Isak Winkel Holms bidrag om Kierkegaards påvirkning af Kafka) og »mobility« (Stephen Greenblatt) i C. Claire Thomson og Jakob Stougaard-Nielsens undersøgelse af danske kulturelle fænomener, der har medvirket til udbredelsen af *Nordic Noir*.

Målgruppen for Anne-Marie Mais *Danish literature in the 20th and early 21st century* (2017) er læsere, der er interesserede i dansk litteratur, men som ikke læser dansk. Bogen er i det store og hele – hvilket så vidt jeg kan se, ikke nævnes i den – en oversættelse af tre afsnit i tredje bind af *Hvor*

litteraturen finder sted. Moderne tider 1900-2010 (2011), der fremstiller de overordnede litteraturhistoriske tendenser i henholdsvis perioden 1900-1940, 1940-1970 og 1970-nu. Resultatet er en velfungerende litteraturhistorie, hvor Mai på knap 300 sider på samme tid syntetiserer en periode på godt 100 år, leverer komprimerede, men indsigtsfulde karakteristikker af en lang række også mindre kendte værker og forfatterskaber, relaterer disse til litterære debatter og internationale impulser, placerer dem i mediale og institutionelle kontekster og synliggør og diskuterer de historiografiske valg, hun foretager. Den analytiske flyvehøjde er relativt høj, men metodisk, teoretisk og kontekstuel har bogen kant. Mai anvender som i *Hvor litteraturen finder sted* Paul Ricœurs tese fra værket *Temps et Récit* (1983-1985), om at historisk tid er en abstraktion, der først bliver til menneskelig tid i det omfang, at den bliver fortalt, til at argumentere for fastholdelsen af den narrative form for litteraturhistorieskrivning (jf. Perkins 1999). Men her kobler hun tesen med en nyhistoristisk tilgang, der vægter den betydningsmæssige cirkulation og forhandling, der finder sted mellem litterære og ikke-litterære tekster, og mellem fortidig og samtidig litterær kultur.

Den narrative ramme, som Mai anlægger, er den løsest mulige. Hun opererer med to skel: Det Moderne Gennembrud i 1870 (af samme grund kan det undre, at det ikke er her, men omkring 1900, bogen tager sit udgangspunkt), og Det Formelle Gennembrud i 1965-1966. Sidstnævnte har jeg allerede diskuteret i forbindelse med *Galleri 66*. Det Moderne Gennembrud omfatter hos Mai stort set alle former for, hvad hun benævner som moderne skriftpraksis (Mai 2017: 30), og er funderet i en forestilling om, at »modern life calls for constantly new aesthetic forms and interpretations of existence, which will constantly replace literature of former ages« (Ibid.). En formulering, der får det til at fremstå primært som et modernistisk gennembrud (jf. »constantly new aesthetic forms«), selvom Mai skriver, at det ikke er intentionen. Det nævnt er det en velfungerende ramme i denne bogs kontekst, fordi den skaber en overordnet historisk kontekst for placeringen af mere specifikke litterære strømninger og samtidig er rummelig nok til at indeholde indbyrdes uoverensstemmelser.

Konklusion

Orienteringen mod internationale impulser angår også det forhold, at flere af de tendenser, jeg har nævnt, må ses i lyset af en generel verdenslitterær vending i litteraturhistorieforskningen. Det gælder først og fremmest den

første tendens angående regionalisme. En af den verdenslitterære teoris overordnede pointer er netop, at kulturel dannelse ikke opnås ved at lære nationale kanonlister at kende, men at den først opstår i mødet mellem et lokalt udgangspunkt og et globalt perspektiv. En forståelsesbaggrund for den aktuelle, ret vildtskydende vækst i den danske litteraturhistorieforskning er et opgør med den metodiske nationalisme, der tidligere har udgjort et vigtigt ideologisk legitimitetsgrundlag for den. Man kan opstille den tese, at det har affødt en mulighed og/eller et behov for at søge legitimitet andetsteds, ved at gå et identitetspolitisk ærinde på vegne af minoriteter, ved at beskæftige sig med andre former for litteratur end den kanoniserede, ved at diskutere den i forhold til andre æstetiske og kulturelle praksisser og i nye sociale kontekster og ved at anlægge nye teoretiske og metodiske perspektiver på litteraturhistorien.

Men man skal selvfølgelig være sig mod at tegne et forsimplet billede af den aktuelle litteraturhistorieforskning som frigørende (alternativt desperat). Den verdenslitterære vending har bestemt også nogle negative konsekvenser, som litteraturhistorikeren Theo D'haen påpeger. Feltet verdenslitteratur har under indflydelse af postkolonialisme og multikulturalisme viet ikke-vestlig litteratur stor opmærksomhed, og denne opmærksomhed er sket på bekostning af blandt andet Europas mindre litteraturer, som den danske og nordiske. Den har altid haft en semi-perifer status i international litteraturhistorieforskning men er nu i fare for at glide ud i den absolutte periferi (D'haen 2012: 152-160). Det er derfor, kan man sige, at det er nødvendigt at blive ved med at reflektere over, hvordan man kan fortælle dens historie.

Et helt centralt spørgsmål er, hvordan den aktuelle litteraturhistorieforsknings diversitet kan fastholdes, uden at forskningen distancerer sig fra undervisningen i litteraturhistorie og dermed fra et vigtigt pragmatisk legitimitetsgrundlag. Denne undervisning har generelt som formål at give en bred indføring i primært dansk litteraturhistorie med vægt på forholdet mellem perioder, centrale forfatterskaber og værker.⁵ Jo mere rammerne for dette formål indskrænkes via en beskæring af lektioner, jo større krav stilles der til dets pædagogiske gennemsigtighed. Denne gennemsigtighed præger i højere grad et værk som *Dansk litteraturs historie* end de fleste af dem, som jeg har behandlet her. Et muligt fremtidsscenario, efter norsk og

---

5 Jf. fagenes studieordninger på henholdsvis Københavns Universitet, Aarhus Universitet, Syddansk Universitet og Aalborg Universitet. Danskfaget på RUC adskiller sig på grund af en anden struktur på bachelorforløbet fra faget på de øvrige universiteter.

svensk model,⁶ er at anvende en overbliksskabende etbindslitteraturhistorie a la *Hovedsporet. Dansk litteraturs historie* (2005), skrevet af Jens Anker Jørgensen m.fl. – suppleret af så mange regionale, identitetspolitiske, teoretisk reflekterede og internationalt orienterede værker som muligt.

Litteratur

- Per Thomas Andersen: *Norsk litteraturhistorie*. 2 udg. Oslo: Universitetsforlaget, 2012.
- Benedict Anderson: *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. 2. udg. London/New York: Verso, 2006.
- Nikolaj Bijleveld: »German making Danes. Germans and German Language in Copenhagen and the Construction of Danish Culture 1750-1880«. I: *Broomans* 2015, s. 41-57.
- Petra Broomans (red.): *Battles and Borders. Perspectives on Cultural Transmission and Literature in Minor Language Areas*. Groningen: Barkhuis, 2015.
- : »The Importance of Literature and Cultural Transfer – Redefining Minority and Migrant Cultures«. I: *Ibid.*, s. 9-38.
- Sascha Bru, Ben de Bruyn og Michel Delville (red.): *Literature Now. Key Terms and Methods for Literary History*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2016.
- Iben Engelhardt Christensen: »Stemningsdræbere, familiedramaer og læserkonfrontationer. Immigrations- og adoptionslitteratur i Norden«. I: *Mai* 2017a, s. 89-100.
- Flemming Conrad: *Rahbek og Nyerup. Bidrag til den danske litteraturhistorie-skrivnings historie*. København: Museum Tusulanums Forlag, 1979.
- Jonathan Culler: *Literature Theory. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 1997.
- Gilles Deleuze og Félix Guattari: *Kafka for en mindre litteratur*. Århus: Antipyrine, 2014 [1975].
- Theo D'haen: *The Routledge Concise History of World Literature*. Abingdon/New York, NY: Routledge, 2012.
- Rita Felski: »Context Stinks!« *New Literary History* 42:4, 2011, s. 573-591.
- Hans-Ulrich Gumbrecht: *In 1926. Living at the Edge of Time*. Cambridge, Mass./London: Harvard University Press, 1997.
- Lars Handesten: »99% litteratur. Mod en ny litteraturhistorieskrivning«. *Spring* nr. 37, 2015a, s. 113-142.
- : »Genrer og hårde data«. *Passage* nr. 74, 2015b, s. 7-20.
- : *Bestsellere. En litteratur- og kulturhistorie om de mest solgte bøger i Danmark siden 1980*. Hellerup: Spring, 2014.

---

⁶ I Norge Per Thomas Andersens *Norsk litteraturhistorie* (2001, 2. udg., 2012). I Sverige Bernt Olsson og Ingemar Algulins *Litteraturens historia i Sverige* (1987, 6. udg., 2013).

- Hans Hauge: »Litteraturteorien efter Teorien«. I: Johannes Fibiger, Gerd von Buchwald Lütken og Niels Mølgaard (red.): *Litteraturens tilgange*, 2. udg. København: Academica, 2008, s. 387-412.
- Dag Heede: »A Gay History of Nordic Literature: Reflections on a Future Project«. I: Ann-Sofie Lönngrén et al., 2015, s. 158-180.
- Ryan Heuser, Franco Moretti og Erik Steiner: »The Emotions of London«. *Stanford Literary Lab*, 2016. Tilgængelig online på: litlab.stanford.edu/. Tilgået 15.09.18.
- Linda Hutcheon: »Rethinking the National Model«. I: Linda Hutcheon og Mario J. Valdés (red.): *Rethinking Literary History. A Dialogue on Theory*. Oxford: Oxford University Press, 2002, s. 3-49.
- Linda Hutcheon og Mario J. Valdés: »Rethinking Literary History – Comparatively«. *American Council of Learned Societies*. Occasional Paper No. 27, 1994. Tilgængelig online på: tspace.library.utoronto.ca. Tilgået 15.09.18.
- Elisabeth Møller Jensen: »Hvorfor en kvindelitteraturhistorie?«. *nordicwomensliterature.net*, 2012, upag. Tilgået 15.09.18.
- : (red.): *Nordisk kvindelitteraturhistorie 1-5*. København: Rosinante/Munksgaard, 1993-1998. Tilgængelig online på: nordicwomensliterature.net.
- Johan Fjord Jensen et al.: *Dansk litteraturhistorie 1-9*. København: Gyldendal, 1983-1985.
- Glenn Jordan og Chris Weedon: »Literature into culture: Cultural Studies after Leavis«. I: Patricia Waugh (red.): *Literary Theory and Criticism*. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 245-255.
- Charlotte Jørgensen: »Kvindelighedens snubletråde. Chicklit i et nordisk perspektiv«. I: Mai 2017a, s. 127-139.
- Hans Otto Jørgensen: *Horden. 13 digterportrætter 1872-1912*. København: Gladiator, 2015.
- Jens Anker Jørgensen et al.: *Hovedsporet. Dansk litteraturs historie*. København: Gyldendal, 2005.
- Lasse Horne Kjældgaard: *Meningen med velfærdsstaten. Da litteraturen tog ordet – og politikerne lyttede*. København: Gyldendal, 2018.
- : *Meningen med velfærdsstaten. Velfærdsstatsdebat og dansk litteratur 1950-1980*. Upubl. doktordisputats, 2017.
- Johnny Kondrup: »Litteraturhistoriens krise sort på hvidt – nogle tal fra de danske universiteter«. *turbulens.net* 17.02.14. Upag. Tilgået 15.09.18.
- Ann-Sofie Lönngrén et al. (red.): *Rethinking National Literatures and the Literary Canon in Scandinavia*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2015.
- Anne-Marie Mai (red.): *Nordisk kvindelitteraturhistorie. Over alle grænser 1990-2015*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2017a. Tilgængelig online på: nordicwomensliterature.net.
- : *Danish literature in the 20th and early 21st century*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2017b.
- : *Galleri 66. En historie om nyere dansk litteratur*. København: Gyldendal, 2016.
- : *Hvor litteraturen finder sted. Bidrag til dansk litteraturs historie 1-3*. København: Gyldendal, 2009-2011.

- Klaus P. Mortensen og May Schack (red.): *Dansk litteraturs historie 1-5*. København: Gyldendal, 2006-2009.
- Klaus Nielsen: *Bogen og værket. En introduktion til tekstkritik og boghistorie som litteraturteori*. København: Museum Tusulanum, 2017.
- Annika Olsson: »Challenging the Bodies and Borders of Literature in Scandinavia: Methodological Nationalism, Intersectionality and Methodological Disciplinarity«. I: Ann-Sofie Lönnngren et al., 2015, s. 30-51.
- Bernt Olsson og Ingemar Algulin: *Litteraturens historia i Sverige*. 6. udg. Lund: Studentlitteratur, 2013.
- David Perkins: *Is Literary History Possible?* Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press, 1993.
- Margareta Petersson og Rikard Schönström (red.): *Nordens litteratur*. Lund: Studentlitteratur, 2016.
- Mikko Pollari et al.: »National, Transnational and Entangled Literatures: Methodological Considerations Focusing on the Case of Finland«. I: Ann-Sofie Lönnngren et al., 2015, s. 2-29.
- Dan Ringgaard og Mads Rosendahl Thomsen (red.): *Danish Literature as World Literature*. London: Bloomsbury Academic, 2017.
- : »Introduktion«. I: Dan Ringgaard og Mads Rosendahl Thomsen (red.): *Litteratur i bevægelse. Nye tilgange til verdenslitteratur*. Århus: Aarhus Universitetsforlag, 2010, s. 7-12.
- Dan Ringgaard og Thomas A. DuBois: »The framework. Spatial nodes«. I: Steven P. Sondrup et al., 2017, s. 19-29.
- Jan Rosiek: *Danmark, Gurre, Stranden. Steder i dansk litteratur*. København: UPress, 2015.
- Karen-Margrethe Simonsen: »Litteraturteori i en Post-Teoretisk tid«. *Passage* 12:27, 1997, s. 155-175.
- Steven P. Sondrup et al. (red.): *Nordic Literature. A Comparative History. Volume I: Spatial Nodes*. Amsterdam/ Philadelphia, Pa.: John Benjamins, 2017.
- Steven P. Sondrup og Mark Sandberg: »General project introduction«. I: *Ibid.*, s. 1-18.
- H.E. Sørensen: *Alle de skjalde. Litteraturen i Sønderjylland og Sønderjylland i litteraturen*. Aabenraa: Historisk Samfund for Sønderjylland og Sprogforeningen, 2015.
- Peer E. Sørensen: »Den nationale litteraturhistories svanesang?«. *Edda* 96:4, 2009, s. 409-431.
- Mario J. Valdés: »Rethinking the History of Literary History.« I: Linda Hutcheon og Mario J. Valdés, 2002, s. 63-115.
- Andreas Wimmer og Nina Glick Schiller: »Methodological Nationalism and Beyond: nation-state building, migration, and the social sciences«. *Global Networks* 2:4, 2002, s. 301-334.
- Simone Winke: »Is Literature Experiencing an Identity Crisis and Can Cultural History Help? A Semi-Conservative Approach from a German Studies Perspective«. I: Herbert Grabes (red.): *Literary History/Cultural History: Force-Fields*

and Tensions. REAL. Yearbook of Research in English and American Literature
vol. 17. Tübingen: Gunter Narr Verlag Tübingen 2001, s. 123-135.

Tania Ørum: *De eksperimenterende tressere – kunst i en opbrudstid*. København:
Gyldendal, 2009.

Tania Ørum og Jesper Olsson (red.): *A Cultural History of the Avant-Garde in the
Nordic Countries 1950-1975*. Leiden/Boston, Mass.: Brill/Rodopi, 2016.